

Gemiddeld één boek uit een pakket dat door de uitgever is samengesteld, wordt door de leerling gewaardeerd; de overige boeken worden matig tot slecht gewaardeerd

Adviezen van docenten zijn niet altijd betrouwbaar

Voor veel leerlingen is de overgang van het ervaren lezen van jeugdliteratuur in de onderbouw naar studerend lezen van volwassenenliteratuur in de bovenbouw veel te groot. In het decembernummer van dit tijdschrift werd dit probleem ook al besproken (Stoter, Kamphuis & Kamphuis, 2008). Uit onderzoek is bekend dat docenten weinig kennis hebben van overgangsliteratuur (Van Lierop-Debrauwer, 2002). Eveneens is bekend dat veel docenten ten onrechte een lage dunk hebben van de literaire kwaliteit van dergelijke boeken (Kuitert, 2003). Bovendien bleek uit mijn eigen onderzoek dat docenten de neiging hebben de moeilijkheid van volwassenenliteratuur voor leerlingen van 15–17 jaar te onderschatten. Wat geletterde volwassen docenten als een gemakkelijk, toegankelijk boek ervaren, kan voor leerlingen minder toegankelijk zijn omdat hun algemene en literaire kennis nog niet toereikend is, waardoor hen veel ontgaat.

Passende boeken zijn vaak niet beschikbaar

Vaak blijkt de beschikbaarheid van boeken voor leerlingen een probleem. Als een boek dat ze willen lezen niet direct verkrijgbaar is, maken vooral de leerlingen met weinig leeservaring ondoordachte keuzes: 'Als ik maar iets heb' wordt dan hun devies. Sommige leerlingen vinden het prettig als ze heel lang over de boeken kunnen beschikken. Zij lenen het liefst van bekenden of schaffen de *Grote Lijsters* of een ander boekenpakket aan. Het bezwaar hiervan is echter dat de keuzemogelijkheden afhankelijk zijn van keuzes die anderen hebben gemaakt. Opvallend is bijvoorbeeld dat de leerlingen die een boekenpakket hebben aangeschaft, zich vaak genoodzaakt

voelen alle vijf boeken voor hun lijst te lezen. Echter, weinig boeken uit zo'n pakket zijn echte treffers. Uit mijn eigen onderzoek blijkt dat gemiddeld één boek uit het pakket dat door de uitgever is samengesteld, door de leerling wordt gewaardeerd; de overige boeken worden matig tot slecht gewaardeerd, maar worden wél gelezen omdat de leerling de boeken heeft gekocht. Als we ons hierbij bedenken dat de leerling voor Nederlands slechts vier boeken per jaar hoeft te lezen, is dat jammer, want er zijn natuurlijk genoeg goede boeken te vinden die deze leerlingen meer zullen waarderen.

Schoolse leesattitude

Enkele leerlingen beginnen met een negatieve leesattitude aan hun leeslijst en staan onverschillig tegenover welk boek dan ook. De belangrijkste criteria voor deze leerlingen zijn het aantal pagina's en de directe beschikbaarheid. Ook zijn er leerlingen die tijdens het lezen ontdekken dat een boek helemaal niet bij hen past, maar desondanks doorlezen omdat ze het zonde vinden van de tijd die ze er al in hebben gestoken en geen zin hebben om weer op zoek te moeten gaan naar een ander boek. Kennelijk gaan deze leerlingen ervan uit dat lezen werk voor school is en boeken hun geen voldoening kunnen geven.

Naast belemmerende factoren kan uit de studie naar het onderwijsleerproces ook goed practices worden gedestilleerd. In het volgende nummer zal ik die uitgebreid bespreken. ■

LITERATUUR

- Ausubel, D.P. (1968). *Educational Psychology: A Cognitive View*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Kuitert, L. (2003). VN-onderzoek: verplichte, overschatte en onderschatte boeken. *Vrij Nederland*, 25, 40–45.
- Lierop-Debrauwer, H. van. (2002). Een gemiste kans. De adolescentenroman voor de jeugd in het literatuuronderwijs in de tweede fase. In A. Raukema, D. Schram & C. Stalpers (Red.), *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen*. Stichting Lezen Reeks 5 (Verslag van het congres van 23 en 24 mei 2002 georganiseerd door Stichting Lezen en de Provinciale Bibliotheek Centrale Noord-Brabant). Delft: Eburon.
- Stoter, M., Kamphuis, A., & Kamphuis, L. (2008). Puberaal (lees)gedrag bij vreemde talen. *Levende Talen Magazine*, 95(8), 17–21.
- Witte, T. (2006). Van Floortje Bloem naar Inni Wintrop. Zes niveaus van literaire competentie. In D. Schram & A. Raukema (Red.), *Lezen in de lengte en lezen in de breedte. De doorgaande leeslijn in wetenschappelijk perspectief*. Stichting Lezen Reeks 7. Delft: Eburon.
- Witte, T. (2008). *Het oog van de meester. Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs*. Stichting Lezen Reeks 12. Delft: Eburon.

Foto: Anda van Riet

ECHT WÉL: TALEN BBL!

Een dagje uit naar Düsseldorf, een 'levensweg'-spel om de toekomstige tijd te leren, menu's kiezen, gerechten bereiden en ook nog je mondeling doen, met een balspel grammatica gelijk in een gesprekje toepassen: het zijn slechts

Didactiek en taaltaken voor moderne vreemde talen in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo

enkele voorbeelden van de ruim 32 leerzame activiteiten en handleidingen die docenten van zes vmbo-scholen samen met CPS ontwikkelden. Vreemde talen leren zou in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo niet kunnen? Écht wél! bewezen deze scholen.

Maartje Visser

CPS heeft in opdracht van het ministerie van OCV en in samenwerking met Onderbouw-VO, Levende Talen en zes vmbo-scholen de publicatie *Echt wél: Talen BBL!*

ontwikkeld: een map en website met ruim 32 leerzame activiteiten (taaltaken) en handleidingen. De inhoud van de map is speciaal – maar zéker niet alleen – geschikt voor mvt-onderwijs in de basisberoepsgerichte leerweg (bbl) van het vmbo. Het project 'Echt wél: Talen BBL!' is gestart om tegemoet te komen aan het Europese stre-

ven¹ dat iedere jongere naast de eigen taal vanaf jonge leeftijd twee andere talen leert, maar: 'Voor leerlingen in de BBL is de verplichting een tweede vreemde taal te volgen een grote opgave. Bestaande leergangen zijn niet echt toegesneden op deze praktisch ingestelde leerlingen, de leerling herkent zich onvoldoende in het meer algemeen vormende karakter van het mvt-onderwijs zoals dat wordt aangeboden.'² Om hieraan tegemoet te komen zijn in het project 'Echt wél: Talen BBL!' leerzame activiteiten en vmbo-bbl-didactiek ontwikkeld. Dit had als doel om educatieve uitgeverij en scholen handvatten te geven voor het ontwikkelen van op vmbo-bbl-leerlingen toegesneden leermiddelen.

Scholen zijn nu (nog) vrij te bepalen óf en aan welke leerlingen zij een tweede moderne vreemde taal in de bbl en het lwoo aanbieden. Alle vmbo-leerlingen krijgen echter te maken met toenemende grensoverschrijdende contacten. De ervaringen met 'Echt wél: Talen BBL!' op de deelnemende scholen laten zien dat modernevreemdetalenonderwijs in de bbl heel goed mogelijk is.

Ontwikkelproces

Met zes scholen is gewerkt aan de ontwikkeling van de publicatie: het Hervion College in Den Bosch, het Christelijk College Schaersvoorde in Aalten, het Ulenhof College, locatie 't Beeckland, het Bonhoeffer College in Enschede, Tabor d'Ampte in Hoorn en het Petrus Canisius College in Alkmaar. Op een startbijeenkomst in Amersfoort hebben we in diverse rondes gebrainstormd over taakideeën. Deze taakideeën zijn door de docenten met begeleiding van CPS verder uitgewerkt tijdens ontwikkelbijeenkomsten op de scholen zelf. Deelnemende docenten waren vrijgesteld van andere (les)taken om taaltaken te ontwikkelen. Docenten stuurden ontwikkelde taaltaken via e-mail op naar CPS en kregen tussentijds feedback op de ontwikkelde tussenproducten. Alle taaltaken zijn vervolgens aangepast en uitgetest in de eigen onderwijspraktijk en zijn besproken in een aantal expertmeetings, waarin docenten en didactici samen gesproken hebben over kenmerken van het onderwijs aan vmbo-leerlingen en de consequenties die dit zou kunnen hebben voor taaltaken, didactiek, het handelen van de docent, leeromgeving en schoolorganisatie.

Vmbo-didactiek

Het is moeilijk om alle vmbo-leerlingen te vangen in algemene kenmerken. Deze zijn namelijk op lang niet alle leerlingen van toepassing. Een aantal didactische aanbevelingen die uit de expertmeetings naar voren kwamen:

- Gebruik het enthousiasme en groepsgevoel van leerlingen.
- Benut de praktische gerichtheid: 'taal is een doevak' dat via realistische taaltaken te leren is.
- Houd rekening met de spanningsboog en beperktere mate van zelfsturing: werk naar een doel toe in een helder geformuleerde taalkaak. Verdeel de taalkaak in deelstappen met tussenresultaten. Bied tussentijds begeleiding en feedback. Bied voldoende variatie in de taak.
- Zorg dat leerlingen als ze theorie leren deze ook gelijk kunnen toepassen en merken waarvoor ze die nodig hebben.
- Vergroot het doorzettingsvermogen van leerlingen (het zijn vaak harde werkers). Werk aan het verlagen van onzekerheid en opbouwen van een positief zelfbeeld door succeservaringen te organiseren. De 'can-do statements' uit het ERK kunnen hierbij helpen: 'ik kan ...'. Het is van belang dat docenten hun leerlingen goed leren kennen: wie zijn ze, wat is hun achtergrond (thuisituatie), hoe was hun achtergrond op de basisschool, welk zelfbeeld heeft de leerling, hoe is de groepsdynamiek in de klas et cetera. Met deze achtergrondinformatie kunnen docenten hun leerlingen benaderen: de leerling als uitgangspunt voor invulling van het onderwijs en niet zozeer de leergang.

Taaltaken

De map *Echt wél: Talen BBL!* bevat diverse soorten bijdragen. Zo bevat de map uitleg over leerversterkers: een leerversterker verrijkt een leerhandeling en wordt toegevoegd om het leereffect van een taak te vergroten, waardoor de leerling langer en intensiever aan een taak werkt en 'handelt aan de taal'.³ Een voorbeeld van een leerversterker is: 'Voeg elke week twintig woorden in de vreemde taal met Nederlandse vertaling toe aan je WRTS-lijst. Voeg ook elke week tien Nederlandse

OPDRACHT

TOMTOM

Situation

Your school will be visited by an international partner school from Turkey. You communicate in English. A pupil from this school is going to stay at your place. However, you will not be able to be with him/her all the time, so he/she needs directions. Your guest will go by bike (just like you).

Task

- Make a TomTom message for your guest. Describe and record loud and clear the road from school to home.
- Make for your Turkish guest a special map with pictures of the objects he is going to see on the road to your house.

Process

- STAP 1 Ga naar <www.leaseplan.nl/routeplanner.htm>. Vul de postcode van jouw huis en die van jouw school in.
- STAP 2 Print de kaart plus routebeschrijving uit.
- STAP 3 Teken/print de kaart vergroot uit, zodat jouw gast een goed en duidelijk overzicht heeft. Je bent verantwoordelijk voor hem, dus dit moet prima in orde zijn. Let op: je maakt een fietsroute!
- STAP 4 Beschrijf de fietsroute van school naar huis in het Engels. Doe dit in je eigen woorden. Let op: wanneer je via <www.interglot.com> zinnen of deelzinnen gaat vertalen, komen er rare teksten uit die niet te begrijpen zijn! Jouw gast weet dan niet meer wat hij moet doen en zal verdwalen. Doe dit dus niet! Het digitale woordenboek heeft alleen succes als je één woord vertaalt.
- STAP 5 Voeg bij de fietsroutebeschrijving op papier, foto's toe van belangrijke herkenningspunten/gebouwen die jouw gast onderweg tegenkomt zodat hij weet dat hij goed gaat. Bijvoorbeeld: 'At the end of the Hervense Baan you see traffic lights. Go right (Mgr. Bruissensingel), after 300 metres you see a FINA gasoline station at your left (nr 1 on the map).'

Beschrijf ook de door jouw gekozen herkenningspunten/gebouwen in je eigen woorden (wel in het Engels natuurlijk). Voor het gebruik van <www.interglot.com> zie hierboven. Verwijs ook altijd in de tekst waar je op de kaart bent. Je kunt dit nummeren (zie voorbeeld).

- STAP 6 Wees de TomTom. Spreek de door jouw geschreven routebeschrijving in op een geluidsbestand. Spreek de route in van school naar huis. Spreek langzaam en duidelijk, want jij bent de gids van jouw gast en hij moet je goed kunnen verstaan en begrijpen. Houd ook rekening met de kaart. Verwijs ook altijd in je tekst waar je op de kaart bent. Je kunt dit nummeren.

Wat lever je in bij je docent?

- Nederlandse routebeschrijving (print stap 2) van je school naar je huis.
- Engelse routebeschrijving, in eigen woorden geschreven aan de hand van de Nederlandse routebeschrijving. Dit voor zowel de weg van huis naar school, als van school naar huis.
- TomTom-boodschap met jouw stem. Route ingesproken van jouw school naar jouw huis (in het Engels).
- Uitvergroete kaart met foto's van belangrijke herkenningspunten die jouw gast onderweg van jouw school naar je huis tegenkomt.
- WRTS-lijst van de nieuwe woorden die je in deze taak hebt geleerd.

Hoe lever je het in?

- Alles in één keer in een presentatiemap.
- Route inspreken mag via jouw Europees taalportfolio (<www.europeestaalportfolio.nl>).
- Geef het geluidsbestand een duidelijke titel met datum, bijvoorbeeld: EN spreken tomtom 120606.

Voor een docentenhandleiding en beoordelingsrubriek bij deze opdracht zie <tinyurl.com/talenbbl>.

woorden toe die je graag wilt weten in de vreemde taal. Je zoekt die woorden in de vreemde taal op via medeleerlingen, een woordenboek of je docent. Elke week doe je een WRTS-toets om te oefenen, iedere twee weken doe je een eindtoets.' De bbl-map bevat leerversterkers voor het opbouwen van woordenschat met WRTS en grammatica (via het bijhouden van een eigen schriftje). Daarnaast bevat de map diverse handleidingen, bijvoorbeeld over het werken met het Europees taalportfolio en voor opnemen met de geluidsrecorder onder Windows. Heel makkelijk inzetbaar en leuke ijsbrekers in de klas zijn de korte taalspelletjes ('What are your favourite numbers?', 'What will you do in ten years time', 'Who are you?', 'Where were you?', 'A day in the life of ...'). Verder bevat de map korte taaltaken van één les en complete lessenseries voor dagjes uit. De taaltaken zijn bewust niet eenvormig gemaakt: ze reflecteren de onderwijspraktijk op de scholen waar ze ontwikkeld zijn. Behalve als publicatie zijn de taaltaken ook digitaal als Worddocument beschikbaar om te downloaden en aan te passen aan de eigen onderwijspraktijk. Als voorbeeld wordt hier één taaltaak besproken: de 'TomTom-opdracht'. In de TomTom-opdracht moeten leerlingen een route uitstippelen (eventueel aangevuld met foto's). Vervolgens spreken ze de route in de

REACTIES VAN LEERLINGEN

Wat heb je geleerd wat je eerst niet kon:

'Wat je kunt zeggen',
'Hoe dingen heten',
'Hoe je de weg moet vragen'.

Zou je meer van dit soort projecten willen:

'Ja, dit is leuker dan theorie en nuttiger'.

Hoe bereid je je voor:

'Door na te denken of je weet hoe je iets moet vragen'.

Meer ervaringen van leerlingen en docente Melanie Vinkenvleugel zijn te bekijken op <tinyurl.com/filmbbl>, 'Bekijk de film'.

doeltaal (hier: Engels) in op hun mp3-speler/telefoon of met de geluidsrecorder Audacity (gratis te downloaden van <http://audacity.sourceforge.net>).

TomTom

Deze taak is geschikt voor het vmbo omdat het een echt 'doetaak' is waarin aangesloten wordt op de belevingswereld van de leerlingen: ze geven een routebeschrijving naar hun huis of van school naar een vrijetijdlocatie. Er komt een realistisch eindproduct uit (een mp3-opname met een routebeschrijving). De routebeschrijving kan worden (her)gebruikt bij uitwisseling met een internationale partnerschool, bijvoorbeeld door de opnames via de website downloadbaar te maken of ze mee te sturen met een e-mail. De taakinstructie is bewust in een mix van doeltaal en moedertaal om te voorkomen dat de leerlingen de instructie niet begrijpen. Wel wordt waar mogelijk de doeltaal gehanteerd en worden leerlingen gestimuleerd dit ook te doen. Aan het eindproduct zijn duidelijke eisen gesteld (zie beoordeling en inlevertlijnen) en de opdracht is stapsgewijs opgebouwd, zodat leerlingen voldoende overzicht houden en door de deelstappen leren hoe ze zelf grotere opdrachten kunnen opdelen in deelstappen. Het resultaat van de taak kan worden beoordeeld en opgeslagen in het Europees taalportfolio, zodat het na een bepaalde periode nog eens bekeken kan worden om de leerling zijn eigen vorderingen te laten ervaren aan de hand van eigen werk. Dit helpt leerlingen een reëler en positiever zelfbeeld op te bouwen. Bovendien worden leerlingen via een leerversterker gestimuleerd woorden op te nemen in hun WRTS-woordenlijst, wat de kans vergroot dat ze de woorden nog eens oefenen en gebruiken.

Ervaringen⁴

Op Tabor d'Ampte is onder meer gewerkt aan een beroepsgerichte opdracht voor Engels. Leerlingen zochten in teams van vier leerlingen elk een menu uit met seizoensgroenten. Van het beste menu werd een menukaart gemaakt en een ingrediëntenlijst in het Engels. Hiermee werd in de consumptieve richting het menu gekookt en geserveerd. De opdracht bood ruimte om gesprekken in de beroepscontext te voeren door de ober in het schoolrestaurant gesprekken te

laten voeren met de klanten en door de kok te laten uitleggen hoe het gerecht bereid werd. De opdracht beviel zo goed dat collega's Frans deze ook hebben uitgewerkt en uitgevoerd.

Op het Hervion College liet een andere docent zijn derdeklassers onder meer een spel 'Trabiant' maken met vragen over herhaalstof van de leergang *Trabitour* van klas 2. Het spel werd vervolgens gespeeld door die klas. Ook werd een levensweg-/ganzenbordspel ontwikkeld om te oefenen met de toekomstige tijd. En in het project is goede ervaring opgedaan met de zogenaamde Down Under Identity Doll: in aansluiting op het leergangthema 'Down Under' mochten leerlingen hun eigen Down Underpersonage verzinnen en die voorstellen aan hun klasgenoten. 'De leerlingen vonden het zo leuk dat de pop steeds weer gebruikt werd voor gespreksvaardigheid. Ze vinden het minder eng wanneer ze met de pop spreken dan wanneer ze zelf aan het woord zijn,' aldus een van de ontwikkelaars.

Op het Christelijk College Schaersvoorde is ter voorbereiding op een dagje uit naar Duitsland/Frankrijk/Wallonië een lessenserie ontwikkeld in respectievelijk het Duits en het Frans van elf lessen. Leerlingen moesten in Düsseldorf onder meer de weg vragen, diverse gesprekken voeren en opnemen en een kaart kopen en in het Duits schrijven naar hun docente in Nederland. Docente Melanie Vinkenvleugel over de aanpak: 'We hebben eerst een docentenhandleiding geschreven. Daarin hebben we wat voorbeelden aangedragen van opdrachten, wat voorbeeldzinnetjes om dingen te bestellen in een restaurant. Als je op vakantie bent in een stad en je wilt een kaartje sturen, hoe koop je dan een kaartje? Hoe heet een kaart, hoe heet een postzegel? De bedoeling is om hiermee de angst weg te nemen om zomaar in een winkel in Duitsland iets te kopen. Ze kunnen daar in het Nederlands iets opschrijven naar hun ouders, maar het is natuurlijk leuker in het Duits, bijvoorbeeld hoe is het weer, hoe is het daar, vind je het leuk? Alle opdrachten die de leerlingen maakten, gingen in een map. Dat ging heel goed, het was heel gestructureerd. We hadden per onderdeel tabbladen gemaakt, bij ieder nieuw onderwerp werd een werkblad uitgedeeld. We hadden bijvoorbeeld een onderwerp over data en dagen en getallen. Met de computer hebben we toen een kalender gemaakt. Die

Düsseldorf

moest ook in het Duits met de Duitse namen gemaakt worden van dagen en maanden erin. Al die werkbladen zitten dan in de map, zo krijg je een hele verzameling "hoe overleef ik Duitsland". ■

MEER INFORMATIE

Voor meer informatie over het project 'Echt wél: Talen BBL!' bezoekt u de projectwebsite: <tinyurl.com/bblproject>. Ook kunt u contact opnemen met Maartje Visser, projectleider, <m.visser@cps.nl> en Judith Richters, hoofd Talencentrum, <j.richters@cps.nl>. De map is wegens groot succes op dit moment niet meer leverbaar en daarom niet meer gratis beschikbaar. Deze zal in herdruk genomen worden en tegen kostprijs verkrijgbaar zijn. Voorlopig is de map alleen als pdf van de projectwebsite te downloaden. Alle leerzame activiteiten uit de map kunnen als Worddocument gedownload en bewerkt worden (met bronvermelding).

NOTEN

1. Zoals geformuleerd in Lissabon in 2002: zie ook het Nederlands Activiteiten Programma Moderne Vreemde Talen, p. 7: <tinyurl.com/navpmvt>.
2. Eindrapport Taakgroep Vernieuwing Basisvorming: <tinyurl.com/basisvorming>.
3. Deze definitie van leerversterkers is ontleend aan: Westhoff, G.J. (2002). *Achtergronden van taakgeoriënteerd taalonderwijs*. Enschede: NaB-MVT. Verkregen van internet op 20 februari 2007 via: <tinyurl.com/nabmvt>.
4. De hier genoemde taaltaken werden ontwikkeld door Ilse Baay en Alie Bosma van Tabor d'Ampte in Hoorn, Ralf Houx, Monique Neppelenbroek en Els Pallada van het Hervion College in Den Bosch, en Nancy Beerta, Hanny Jansen-Wikkerink en Melanie Vinkenvleugel van het Christelijk College Schaersvoorde in Aalten.